

Seminář

Zahrnutí vyloučením? Jak zajistit, aby tradiční trestněprávní záruky fungovaly i pro děti, které čelí strukturálnímu znevýhodnění?

Praha, hotel Josef (Rybná 20, Staré Město)

12. listopadu 2025

Anotace:

V roce 2016 byla na půdě Evropské unie přijata směrnice (EU) č. 2016/800 o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení, která nesporně znamenala důležitý krok v systematickém zajištění především procesních práv dětí v konfliktu se zákonem. Přesto však směrnice v praxi mnoha členských států EU nepřinesla výraznější zlepšení právního postavení těchto dětí. Příčinou je především ta skutečnost, že případy dětí v konfliktu se zákonem jsou nezdědky tematizovány nikoli jako protiprávní jednání, nýbrž jako „výchovné problémy“, a řešeny v sociálně-opatrovnických systémech namísto systémů trestních či systémů tzv. soudnictví ve věcech mládeže.

Česká republika v tomto směru nepředstavuje výjimku, jelikož ačkoliv má samostatný a specializovaný systém soudnictví ve věcech mládeže, případy jednotlivých dětí, které se ocitnou v konfliktu se zákonem, tedy poruší normy trestního práva, jsou často řešeny v rodinněprávním systému. Namísto vazby, kterou by podle zákona v konkrétním případě nebylo možné uvalit, se tak dítě či mladistvý nezdědky ocitají v režimovém školském zařízení na základě předběžného opatření. Osobní svoboda dětí a mladistvých je omezována nikoli v rámci trestu odnětí svobody, který by rovněž v konkrétním případě ani nemuselo být možné uložit, nýbrž v rámci ústavní výchovy.

Jedná se o dlouhodobě artikulovaný problém nejen z pohledu systému trestní spravedlnosti, nýbrž rovněž z pohledu veřejnoprávní ochrany dětí. Návrh na jeho řešení se však často soustředí na nezbytnost od sebe důsledně oddělit ústavní výchovu coby rodinněprávní opatření a ochrannou výchovu coby trestněprávní opatření, a to nejen pokud jde o jejich realizaci, nýbrž rovněž, pokud jde o jejich ukládání. Jinými slovy, roste tlak na to, aby v reakci na protiprávní jednání dítěte byla více využívána ochranná výchova namísto ústavní výchovy.

Jedná se však o skutečné řešení problému, který projednávání protiprávního jednání dětí coby jejich „výchovného problému“ v systému veřejnoprávní ochrany dětí představuje? Samotná ochranná výchova představuje v systému trestní spravedlnosti sociálně-opatrovnický prvek a její nařízení odvisí především od způsobu, jakým je hodnocena osobnost dítěte či mladistvého a jejich výchovné zázemí. Není tak překvapivé, že toto opatření zachytává především děti a mladistvé v situaci zranitelnosti, ať jí je destabilizující chudoba, sociální vyloučení, či mentálníma/nebo psychosociální postižení. Strukturálně znevýhodněným dětem nepřináší větší záruky před nepřiměřeným zásahem do jejich práva na osobní svobodu než ústavní

výchova. Neposkytuje jim ani vyšší ochranu před tím, aby nedocházelo k přenáší odpovědnosti za strukturální nedostatky na jejich oběti.

Domníváme se, že pro skutečně účinné uplatňování záruk obsažených ve směrnici (EU) 2016/800 o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení, je třeba hledat jiné cesty. Co z pohledu lidských práv způsobuje spoléhání se na individuální donucující intervence, byť rámovány nikoli trestním, nýbrž sociálně-opatrovnickým diskurzem? A jakým způsobem lze k dítěti či mladistvému v konfliktu se zákonem v systému trestní spravedlnosti přistupovat tak, aby nedocházelo k prohlubování sociální nespravedlnosti, ale aby naopak i tento systém dokázal přispívat k jejímu zmírnění? Právě těmto otázkám bude seminář věnován.

Seminář je realizován v rámci projektu Access to Justice for Children Accused and Suspect in Criminal Proceedings (ACCESS) [Přístup ke spravedlnosti pro děti, které jsou obviněnými nebo podezřelými osobami v trestním řízení], jehož cílem je podpořit účinný a nediskriminační přístup ke spravedlnosti pro děti v trestním řízení v celé EU a dodržování procesních práv dětí právníky a dalšími odborníky. Cílem projektu je podpořit účinné uplatňování směrnice (EU) 2016/800 odstraněním zjištěných nedostatků v přístupu k procesním právům prostřednictvím vzájemné výměny zkušeností mezi odborníky z oblastí justice ze šesti zemí EU (Belgie, Bulharska, České republiky, Slovenska, Nizozemska a Polska).

Program semináře

9:00–9:30 **Registrace účastníků**

I. Konferenční část

moderuje Mgr. Anna Sležková, Ph.D. (Fórum pro lidská práva)

9:30–9:45 **Přivítání účastníků, představení projektu, stručné shrnutí nejdůležitějších poznatků z národní studie**

Mgr. Anna Sležková, Ph.D. (Fórum pro lidská práva)

9:45–10:05 **Zahrnutí vyloučením: sociálně-opatrovnické sankce jako suspense tradičních trestněprávních záruk především ve vztahu ke strukturálně znevýhodněným skupinám**

Mgr. Anna Sležková, Ph.D. (Fórum pro lidská práva)

10:05–10:25 **Optimalizací k marginalizaci? Příspěvek k fungování speciálních výchovných zařízení z pohledu sociálně-vědního výzkumu**

Mgr. et MgA. Kristína Jamrichová, Ph.D. (Fakulta výtvarných umění, Vysoké učení technické v Brně)

10:25–10:45 Diskuze

10:45–11:00 **Přestávka na kávu**

11:00–11:20 **Systémové znevýhodňování dětí ze sociálně vyloučeného prostředí a jeho odraz v trestním řízení**

*Mgr. Jakub Bednář (Centrum prevence a resocializaci, Ratolest Brno, z.s.)
Mgr. Zuzana Gheza (Centrum pro ohroženou rodinu, Ratolest Brno, z.s.)
Mgr. et Bc. Vladimíra Suchancová (Centrum pro ohroženou rodinu, Ratolest Brno, z.s.)*

11:20–11:40 **Vztah restorativní justice a sociální spravedlnosti u dětí a mladistvých**

JUDr. Petra Masopust Šachová, Ph.D. (Institut pro restorativní justici)

11:40–12:00 Diskuze

12:00–13:00 Přestávka na oběd

II. Panelová část

Moderuje Mgr. Anna Sležková, Ph.D. (Fórum pro lidská práva)

13:00–14:15 I. panel: Individuální posouzení dítěte – příležitost k diagnostice anebo k interakci?

Jednou z velkých překážek účinného uplatňování procesních trestněprávních záruk a tím i záruk hmotněprávních, je nízké zapojení dětí či mladistvých. Dochází k němu nezřídka právě u dětí, které již čelí nějaké formě strukturálního znevýhodnění, které nemusí mít důvěru v systém a formální řešení, která nabízí, nemusí dobře rozumět jeho jazyku, anebo pro které tento systém zůstává z jiných důvodů, např. z důvodu mentálního a/nebo psychosociálního postižení, nepřístupný.

Směrnice (EU) 2016/800 ukotvuje jako jedno z práv dítěte či mladistvého též právo na individuální posouzení. Toto právo se v praxi často naplňuje formou vypracování zprávy o dítěti, která vyhodnocuje/diagnostikuje jeho situaci. Zapojení dítěte však v tomto pojetí zůstává nízké. Nemůže právě toto právo a způsob, jakým ho uchopíme, vytvářet prostor, jak s konkrétním dítětem či mladistvým vstoupit v účinnou komunikaci a interakci a aktivizovat ho i ve vztahu k probíhajícímu trestnímu řízení či řízení o činu jinak trestném? Co by tento přístup vyžadoval? A existují na něj v systému dostatečné zdroje?

Mgr. Veronika Novotná (Okresní soud v Táboře)
JUDr. Petra Masopust Šachová (Institut pro restorativní justici)
Mgr. Kateřina Bělohávková (Ministerstvo vnitra, vedoucí oddělení preventivních činností a dobrovolnictví)
zástupce Probační a mediační služby

další panelisté budou upřesněni

14:15–14:30 Přestávka na kávu

14:30–15:45 II. panel: Trestní spravedlnost a sociální spravedlnost – příběh o věčné neslučitelnosti?

Trestní systém je obecně spojován s očekáváním spravedlnosti. Kritické směry společenskovedních disciplín však často poukazují na to, že od nástupu modernity bývá tento systém využíván též jako nástroj postihu určitých, především chudých sociálních skupin a jejich příslušníků, a jejich udržování v situaci společenského vyloučení (např. Foucault, Garland). Bez ohledu na skutečnost, zda se jednalo či jedná o přímý úmysl, nelze popřít, že trestní systém takto v moderních společnostech působí. Umíme tento kurz vůči strukturálně znevýhodněným dětem otočit? Co k tomu potřebujeme a na jaké překážky při tom narážíme?

Mgr. Veronika Novotná (Okresní soud v Táboře)
JUDr. Petra Masopust Šachová (Institut pro restorativní justici)
Mgr. Kateřina Bělohávková (Ministerstvo vnitra, vedoucí oddělení preventivních činností a dobrovolnictví)
zástupce Probační a mediační služby

další panelisté budou upřesněni

15:45–16:00 Shrnutí, zakončení a rozloučení s účastníky

**Financováno
Evropskou unií**

Financováno Evropskou unií. Názory a stanoviska vyjádřená v tomto dokumentu jsou však pouze názory autora (autorů) a nemusí nutně odrážet názory Evropské unie nebo Evropské komise. Evropská unie ani Evropská komise za ně nenesou žádnou odpovědnost.